

Obsesif-kompulsif kişilik bozukluğunda etiyolojik yaklaşımlar: Biyopsikososyal bir inceleme

Etiological approaches in obsessive-compulsive personality disorder: A biopsychosocial review

Beliz Toroslu

Başkent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü & TED Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Klinik Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi
Ankara, beliztoroslu@baskent.edu.tr, 0000-0002-4158-2786

ABSTRACT

Obsessive-compulsive personality disorder (OCPD) defined as a personality pattern characterized by features such as preoccupation with organization, order, and details; perfectionism; excessive commitment to responsibilities, rules and moral values; rigidity and hoarding. In literature, it was seen that studies on the etiology of OCPD are scarce. Therefore, the purpose of this review article is to evaluate various approaches explaining the etiology of OCPD and empirical studies related to these approaches, and to provide a more holistic framework for the etiology of OCPD. For this, first of all, the approaches in the literature were examined under three sub-headings according to their content: psychological-based approaches, biological-based approaches and compensatory/adaptive approaches. Under each approach, various factors that provide explanations for the etiology of OCPD are explained, followed by the findings of the empirical studies and limitations in the literature. Then, all these approaches were evaluated and discussed from a holistic perspective

ÖZ

Obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu (OKKB) organizasyon, düzen ve detaylarla aşırı uğraş; mükemmeliyetçilik, sorumluluklara, kurallara ve ahlaki değerlere aşırı bağlılık; katılık ve biriktiricilik gibi özelliklerle karakterize edilen bir kişilik örüntüsü olarak tanımlanmaktadır. Alanyazına bakıldığında OKKB'nin etiyolojisine ilişkin yapılan çalışmaların oldukça az olduğu görülmektedir. Bu gözden geçirme makalesinin amacı, OKKB'nin etiyolojisini açıklayan çeşitli yaklaşımları ve bu yaklaşımlarla ilişkili olarak yapılmış görgül çalışmaları değerlendirmek ve OKKB'nin etiyolojisine yönelik daha bütüncül bir çerçeve sunmaktır. Bunun için öncelikle alanyazında yer alan yaklaşımlar içeriklerine göre psikolojik temelli yaklaşımlar, biyolojik temelli yaklaşımlar ve telafi edici/adaptif yaklaşımlar olmak üzere üç alt başlık altında incelenmiştir. Her yaklaşımın altında OKKB'nin etiyolojisine yönelik açıklamalar sunan çeşitli faktörler açıklanarak ardından bunlarla ilişkili yapılmış olan görgül çalışma bulgularına ve alanyazındaki eksikliklere yer verilmiştir. Ardından da tüm bu yaklaşımların bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilerek tartışılmıştır.

Key Words:

Obsessive-Compulsive Personality Disorder, Obsessive-Compulsive Personality, Obsessive-Compulsive Personality Characteristics, Etiology, Etiological Perspectives

Anahtar Kelimeler:

Obsesif-Kompulsif Kişilik Bozukluğu, Obsesif-Kompulsif Kişilik Özellikleri, Obsesif-Kompulsif Kişilik, Etiyoloji, Etiyolojik Yaklaşımlar

Corresponding Author/Sorumlu Yazar:

Başkent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü & TED Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Klinik Psikoloji Doktora Programı Öğrencisi Ankara, beliztoroslu@baskent.edu.tr, 0000-0002-4158-2786

Received Date/Gönderme Tarihi: 18.08.2025

Accepted Date/Kabul Tarihi: 23.01.2026

Published Online/Yayımlanma Tarihi: 31.03.2026

Reference | Atıf : Toroslu, B. (2026). Obsesif-kompulsif kişilik bozukluğunda etiyolojik yaklaşımlar: Biyopsikososyal bir inceleme. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 13(1), 191-203.

GİRİŞ

Obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu (OKKB) organizasyon, düzen ve detaylarla aşırı uğraş; birçok bağlamda ortaya çıkabilen aşırı mükemmeliyetçilik ve yapılan işlerin eksiksiz olması gerektiği inançları; sorumluluklara, kurallara ve ahlaki değerlere aşırı bağlılık; bilişsel ve kişiler arası ilişkilerde aşırı katılık; biriktiricilik; işe veya üretken olmaya yönelik aşırı bağlılık gibi özelliklerle karakterize edilen bir kişilik örüntüsü olarak tanımlanmaktadır (American Psychiatric Association, 2013). Sosyal, mesleki, ekonomik ve kişiler arası alanlarda düşük-orta düzeyde işlevselliği bozabildiği belirtilmektedir (Mancebo vd., 2005; Pinto vd., 2014). OKKB'nin, klinik pratikte çoğu zaman ego-sintonik özellikler göstermesi nedeniyle yardım arama davranışını geciktirebildiği ve bu durumun uzun vadede işlevsellik kaybını pekiştirdiği vurgulanmaktadır (Pinto vd., 2014). OKKB'nin toplumda görülme sıklığının incelendiği çalışmalarda farklı oranlara ulaşabildiği; ancak genellikle elde edilen değerlerin %2 ile %7,9 arasında değiştiği belirtilmektedir (de Reus ve Emmelkamp, 2012; Diedrich ve Voderholzer, 2015). Görülme sıklığına ilişkin yapılan çalışmalar sonucunda OKKB özelliklerinin aslında zannedilenden çok daha sık görüldüğü belirtilmektedir (Grant vd., 2012).

Klinik ve klinik olmayan örnekleme bu kadar görülüyor olmasına rağmen (de Reus ve Emmelkamp, 2012; Maier vd., 1992) OKKB'nin etiolojisine ilişkin yapılan çalışmaların oldukça az olduğu dikkat çekmektedir. OKKB'nin oluşumunu ve gelişimini açıklamayı hedefleyen yaklaşımlar incelendiğinde genetik ve çevresel temelli yaklaşımların ön planda olduğunu; beyin görüntüleme teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte OKKB'nin nörobiyolojik mekanizmalarına yönelik de çalışmaların da yapılmaya başladığı görülmektedir (örn., Atmaca vd., 2019a; 2019b; Blom vd., 2011; Perez vd., 2006). Bu yaklaşımların yanı sıra OKKB'yi bir psikopatolojiden ziyade daha çok bir adaptasyon veya hâlihazırdaki eksikliklerin bir telafisi olarak ortaya çıktığını öne süren etiolojik yaklaşımlar da ön plana çıkmaktadır. Ancak daha önce de belirtildiği gibi alanyazında OKKB'nin etiolojisine yönelik yapılmış olan görgül çalışmalar oldukça azdır. Ayrıca, OKKB'nin obsesif kompulsif bozukluk ile komorbid şekilde görülmesine ve çeşitli açılardan fenomenolojik benzerlikler göstermesine rağmen (Pinto vd., 2014; 2022; Zhang vd., 2024) bu iki tablo ego-distoniklik/sintoniklik, tedavi gidişatı ve tedaviye yanlılık gibi çeşitli boyutlar açısından farklılaştığı ve bu sebeple de OKKB'nin etiolojik açıklamalarının da bozukluğa özel olarak ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Rizvi ve Torrico, 2023; Zerdzinski vd., 2025). Bununla birlikte, alanyazında OKKB'nin çok boyutlu etiolojisi, fizyolojisi ve gelişimsel risk faktörlerine ilişkin süreçlere dair çalışmaların sınırlı olduğu (Rizvi ve Torrico, 2023); veri-odaklı ve standardize edilmiş tedavi kılavuzlarının da eksik olduğu belirtilmektedir (Pinto vd., 2022; Rizvi ve Torrico, 2023). Bu sınırlılıklar, OKKB'nin etiolojisine ilişkin çok boyutlu çeşitli yaklaşımların incelenmesinin olduğunu düşündürmektedir.

Bu doğrultuda, güncel incelemenin amacı, OKKB'nin etiolojisini açıklayan çeşitli yaklaşımları ve bu yaklaşımlarla ilişkili olarak yapılmış görgül çalışmaları değerlendirmek ve OKKB'nin etiolojisine yönelik daha bütüncül bir çerçeve sunmaktır.

YÖNTEM

Bu inceleme makalesi narratif derleme niteliğindedir. Bu derlemede etiolojik yaklaşımlar, literatürdeki kuramsal kümelenme ve önerdikleri birincil açıklama düzeyi/mekanizmaya göre üç başlık altında toplanmıştır: (i) psikolojik temelli yaklaşımlar, (ii) biyolojik temelli yaklaşımlar, (iii) telafi edici/adaptif yaklaşımlar. Bu sınıflama, anlatı derlemenin amacı doğrultusunda kavramsal tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik sağlamak için tercih edilmiştir. Yaklaşımlar karşılıklı dışlayıcı

değildir ve bir çalışmanın birden çok boyuta temas ettiği durumlarda, ilgili çalışma birincil katkı yaptığı başlık altında sunulmuştur.

Her yaklaşımın altında OKKB'nin etiyojisine yönelik açıklamalar sunan çeşitli faktörler tanımlayıcı ve karşılaştırmalı olarak sunulmuş olup, bunlarla ilişkili yapılmış olan görgül çalışma bulgularına ve alanyazındaki eksikliklere yer verilmiştir. Mevcut inceleme makalesindeki yöntemsel amaç, OKKB'nin etiyojisini açıklayan farklı boyutsal açıklamaların ana hatlarını ve çalışmalardaki araştırma boşluklarını görünür kılmaktır.

Psikolojik Temelli Yaklaşımlar

Obsesif-kompulsif kişiliğin tanımlanması ve etiyojisine yönelik açıklamalar ilk olarak psikanalitik kuram içerisinde karşımıza çıkmaktadır ve obsesif-kompulsif karakter (OKKB) ile obsesif-kompulsif nevrozun (OKB) farklı olduğu vurgusu o dönemde de belirtilmektedir (Pollak, 1979). Klasik Freudyen psikodinamik açıklamalara göre obsesif-kompulsif kişilik (anal karakter) tuvalet eğitiminin başladığı 2-3 yaşları arasında bebeğin kendi bedeni ve çevreden gelen sınırlandırmalara dair kontrole ilişkin ebeveyn ve çocuk çatışmalarından ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Pollak, 1979; 1987). Bu etiyojik model üzerinden yapılan görgül çalışmalar, çocukların tuvalet eğitimi pratiklerinin özellikleri ile obsesif-kompulsif karakter özelliklerinin gelişimi arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır (örn., Beloff, 1957; Kline, 1969; Sewell vd., 1955). Çalışmalar incelendiğinde ebeveynlerin tuvalet eğitimi pratikleri ile anal kişilik özelliklerinin gelişimi arasındaki ilişkinin düşük olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda, ebeveynlerin katı tuvalet eğitimi pratikleri ile çocuklardaki anal kişilik özellikleri arasında düşük ilişkiler çıkması ve aynı zamanda psikanalitik yaklaşım çerçevesinde yapılan görgül çalışmaların kısıtlı olmasıyla birlikte klasik Freudyen kuramların OKKB'nin etiyojisine dair açıklamalarının günümüzde artık gücünü kaybettiği belirtilmektedir (Pollak; 1979;1987). Her ne kadar klasik Freudyen açıklamalar günümüzde etiyojik ağırlığını büyük ölçüde yitirmiş olsa da çağdaş psikanalitik yazarlar obsesif-kompulsif dinamikleri bütünüyle reddetmeden; odağı dar anlamdaki tuvalet eğitimi uygulamalarından, ebeveyn-çocuk ilişkisinde kontrol, özerklik ve utanç etrafında şekillenen daha geniş gelişimsel örüntülere kaydırdıkları görülmektedir (örn., Erikson, 1950; 1968; McWilliams, 1994/2013). McWilliams'a (1994/2013) göre, spontane duyguların, özellikle de öfke ve saldırganlığın onay görmediği; bunun aksine düzen, çalışkanlık ve 'doğru olanı yapma' gibi tutum ve davranışların aşırı değer kazandığı aile ortamlarının, OKKB özelliklerinin gelişimine zemin hazırladığı belirtilmektedir. Bu tür aile iklimlerinde kontrolün genellikle ahlaki bir dille ifade edildiği; ebeveynlerin çocuktan yalnızca itaat talep etmekle kalmayıp, davranışları 'doğru' ve 'yanlış' gibi ahlaki terimlerle değerlendirme eğiliminde oldukları öne sürülmektedir (McWilliams, 1994/2013). McWilliams'a (1994/2013) göre bu durumun, çocuğun sadece cezadan kaçınmak için değil, aynı zamanda 'ahlaki olarak kusurlu', 'pis' veya 'günahkâr' hissetmemek adına kendi canlılığını ve doğal dürtülerini bastırmasına yol açabildiği belirtilmektedir. Çocuğun, ebeveynin sevgisini ve kabulünü sürdürebilmek amacıyla, öfke gibi kabul görmeyen duygularını yalıtarak aşırı rasyonel ve uyumlu bir 'iyi çocuk' kimliğine bürünmeyi öğrendiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla obsesif-kompulsif kişilik örüntülerinde gözlemlenen deneyimlerin, hem içsel kaos ve suçlulukla baş etmenin hem de dış dünyadan gelebilecek eleştirilerden kaçınabilmenin temel bir aracı haline geldiği vurgulanmaktadır (McWilliams, 1994/2013).

OKKB'nin etiyojisine dair yapılan çalışma bulguları doğrultusunda aslında ebeveynin tuvalet eğitimi pratiklerinden ziyade ebeveynlik tutumlarının ve davranışlarının, obsesif-kompulsif kişiliğin gelişimde rol oynadığı görüşleri ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir (Carr, 1974; Pollak; 1979; 1987). Nitekim çağdaş psikanalitik yazarların da vurguladığı üzere,

çocuğun sevebilirliğinin koşullu hale gelmesi, hata yapmaya karşı düşük tolerans ve ebeveynlerin eleştirel/cezalandırıcı tutumları, 'iyi olma' ve kusursuz performans üzerinden değerli hissetme ihtiyacını pekiştirebilmektedir (McWilliams, 1994/2013; Mallinger, 2009). Bu nedenle, obsesif kompulsif kişilik örüntülerinin etiolojisindeki psikanalitik açıklamalar ile sosyal öğrenme ve bağlanma temelli yaklaşımlar arasında çocuğun erken dönemde ebeveynleriyle olan deneyimleri açısından da önemli bir süreklilik/bağlantı olduğu söylenebilir. Böylece OKKB'nin gelişiminde sosyal öğrenme ve modelleme kuramları önem kazanmıştır. Sosyal öğrenme ve modelleme yaklaşımlarına göre OKKB'nin oluşumu ve gelişimde, aşırı kontrolcü çocuk yetiştirme pratikleri; ebeveynlerin ve çevrelerindeki diğer önemli figürlerin (örn., bakım verenler, öğretmenler gibi) obsesif-kompulsif örüntülerinin modellenmesi ve taklit edilmesi rol oynamaktadır (Millon ve Davis, 1996; Millon ve Everly, 1985). Kısıtlayıcı tutumlar ve sınırların öğretilmesinde cezaların kullanılması, çocukların belirli kurallar ve sınırlar içinde kalarak olumsuz sonuçlardan kaçınmayı öğrenmelerine yol açabildiği ifade edilmektedir (Millon ve Davis, 1996; Millon ve Everly, 1985). Bu durumun ise çocukta kurallara aşırı bağlılık geliştirmelerini ve ebeveynin kendilerini reddetmesinden ya da kızmasından kaçınmak için daha itaatkâr davranmalarını pekiştirebileceği ifade edilmektedir (Millon ve Davis, 1996; Millon ve Everly, 1985). Çocukların tekrarlayıcı şekilde düzenli olma, kurallara bağlı yaşama, dürtüsellik ve spontanlığın sorumsuzca olduğuna dair atıfları ebeveynlerinden veya çevrelerinden öğrenmeleri sonucunda aşırı katı, sorumlu, özenli ve kurallı olma tutumları pekişerek OKKB özelliklerine zemin hazırlayabildiği belirtilmektedir (Cabollo, 2006). Buna ek olarak, çocuğun bakım verenleri veya öğretmeni gibi önemli figürlerin mükemmeliyetçi, hatalara tahammülsüzlük, aşırı kontrol gibi çeşitli tutum ve davranışlarının da çocuk tarafından modellenerek mükemmelle ulaşma; yüksek standartları karşılama, kontrol olmaya çalışma gibi çeşitli obsesif-kompulsif kişilik özelliklerini pekiştirebileceği belirtilmektedir (Eskedal ve Demetri, 2006). Sperry (1995) de benzer şekilde OKKB özellikleri gösteren kişilerin çocukluklarında tutarlı bir şekilde aşırı kontrolcü ebeveynlik stillerine maruz kaldıklarını; ebeveynlerinin kuralları dışına çıktıkları veya başarısız oldukları zaman suçlu hissettirildiklerini ve hareketleriyle ilgili aşırı bir sorumluluk yüklendiğini belirtmektedir. Yüksek beklentiler, başarı odaklılık ve kurallara aşırı hassasiyet ile yetişen kişilerin de hayatlarında kendilerine akademik, mesleki, sosyal ve ilişkisel alanlar da katı kurallar belirleyebildiğini ve bunların dışına çıkılmasının kabul edilemez olmasıyla ilgili aşırı katı düşünce ve davranışlarını sürdürebildiğini öne sürmektedir (Sperry, 1995).

Ebeveyn tutumları ve ebeveyn-çocuk ilişkilerine yapılan vurgular göz önüne alındığında; OKKB'nin etiolojisinde bağlanma örüntülerinin de oldukça kritik rol oynadığını öne süren açıklamalar mevcuttur (Anderluh vd., 2003; Nordahl ve Stiles, 1997). İtaat bekleyen ebeveynlik yaklaşımlarının, çocuğa koşullu olarak sevgi ve güven gösterilmesinin, spontan duygulara olumsuz tutumlar gösterilmesinin ve güvenli bir bağlanma sağlanmamasının obsesif kişiliğin gelişimine zemin hazırlayabileceği söylenmektedir (Lenzenweger ve Clarkin, 2005; Nordahl ve Stiles, 1997; Wiltgen vd., 2014). Bununla benzer şekilde Mallinger (2018) da çocuğun, ebeveynlerinin sevgisini ve onayı kazanmak için kusursuz olmaya çalışmasının ileride katılık; kusursuzluk beklentisi, hata yapma korkusu gibi obsesif özelliklere yol açabileceğini belirtmektedir. OKKB'nin etiolojisini sosyal öğrenme, ebeveyn tutumları ve ebeveyn-çocuk ilişkileri ile açıklayan yaklaşımlarla ilgili oldukça az görgül çalışma olduğu dikkat çekmektedir. Nordahl ve Stiles (1997) tarafından yapılan, kişilik bozuklukları ile kişilerin algıladıkları ebeveyn davranışlarını (bakım verme, şefkat ve aşırı koruma) inceledikleri çalışmada, OKKB tanısı olan kişilerin anlamlı düzeyde düşük baba şefkati/bakımı ve yüksek düzeyde aşırı koruma davranışları raporladıkları görülmektedir. Aynı zamanda, OKKB tanısı almış olan bireylerin kontrol grubuna kıyasla her iki ebeveyni tarafından da daha az şefkat/bakım ve daha yüksek düzey aşırı koruma davranışı raporladıkları belirtilmektedir.

Meyer ve diğerleri (2004) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise OKKB'nin kaygılı bağlanma ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Yine bağlanma ve OKKB arasındaki ilişkiyi inceleyen Wiltgen ve diğerlerinin (2014) çalışmasında ise OKKB grubunda kontrol grubuna kıyasla daha fazla kaçınan bağlanma örüntüleri olduğu görülmüştür. Buna ek olarak, kaçınan bağlanma örüntüleri ile OKKB özellikleri arasında da anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Alanyazındaki daha güncel çalışmalar incelendiğinde elde edilen bulguların bu ilişkisel açıklamaları desteklediği görülmektedir. Arena ve diğerleri (2025) ile Dondu ve diğerleri (2025) tarafından yapılan ampirik çalışmalarda, OKKB tanılı bireylerde çocukluk çağı duygusal ihmalin sağlıklı kontrollere kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğunu görülmüştür. Ayrıca kaçınan ve kaygılı bağlanma stillerinin de OKKB ile ilişkili olduğu ve duygusal ihmal ile kaçınan bağlanmanın OKKB belirtilerini anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür (Dondu vd., 2025). Bu çalışma bulguları incelendiğinde, erken dönemde duygusal ihtiyaçların karşılanmaması ve güvensiz bağlanma örüntülerinin OKKB'de görülen kişilerarası mesafe, kontrol ihtiyacı ve duygusal kısıtlılık gibi temel özelliklerini şekillendirebileceğini düşündürmektedir.

Bilişsel faktörler bağlamında ise mükemmeliyetçilik, bilişsel esneklik eksiklik, aşırı kontrol ve obsesif inançlar gibi faktörlerin öne çıktığı görülmektedir. Mallinger (2018) daha önceden aktarılan OKKB'de görülen aşırı kontrol ihtiyacı, katılık, yüksek beklentiler gibi özelliklerin de yine uyumsuz mükemmeliyetçilikle birlikte geliştiğini öne sürmektedir. Yakın süreçte yapılan birçok ampirik çalışma maladaptif (uyumsuz) mükemmeliyetçiliğin, özellikle de hatalara aşırı odaklanma boyutunun, OKKB özelliklerinin en güçlü yordayıcılarından biri olduğunu göstermektedir (Pinto vd., 2015; Wilson vd., 2023; Zerdzinski vd., 2025). OKKB'nin duygusal ifade, sosyal yakınlık ve davranışsal esneklik alanlarında görülen katılığın, erken dönemde öğrenilen yüksek standartlar, hata yapma korkusu ve olumsuz değerlendirilme kaygısıyla ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Bu modele göre, katı kontrol stratejileri başlangıçta çevresel taleplerle başa çıkmayı kolaylaştırabilen adaptif tepkiler olarak gelişebilse de zamanla mükemmeliyetçilik, kurallara aşırı bağlılık, duyguların bastırılması ve ilişkilerde mesafe gibi semptom örüntülerinin kronikleşmesine yol açabileceği belirtilmektedir (Finch vd., 2021). Bunlara ek olarak, aşırı kontrol ihtiyacı ile ilgili olarak OKKB tanısı almış bireylerle yapılan çalışmalarda, kişinin küçük ve hemen alınabilecek ödüllerden vazgeçip, daha büyük ve gecikmiş ödülleri tercih ettiği görülmüştür (Pinto vd., 2014). Yapılan başka bir çalışmada da benzer şekilde OKKB tanısı olan kişilerin bilişsel esneklik ve bilişsel görevleri tamamlamaya yönelik planlama (yürütücü planlama) gibi görevlerde anlamlı bir düşüklük olduğu görülmüştür (Fineberg vd., 2015). Çalışma bulguları, OKKB'li bireylerde esnek düşünme kapasitesinin sınırlı olduğunu ve bunun çevresel değişimlere uyum sağlamada güçlük yaratarak mükemmeliyetçilik, katılık ve inatçılık gibi semptom örüntülerini besleyebileceğini göstermektedir. Ayrıca planlama süreçlerindeki yavaşlığın, görevi kusursuz şekilde tamamlama yönündeki aşırı odaklanmadan kaynaklanabileceği ve bu durumun zaman yönetimi ile görev tamamlama hızını olumsuz etkileyebileceği öne sürülmektedir (Fineberg vd., 2015; Pinto vd., 2014; 2015). Bu bulgular, aşırı kontrolün çevresel değişimlere uyumu engelleyerek katı problem çözme biçimlerini pekiştirdiği ve OKKB belirtilerinin sürdürülmesinde önemli rol oynayabileceğini düşündürmektedir (Finch vd., 2021). Zhang ve diğerleri (2024) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada ise yüksek sorumluluk algısı, düşünce kontrolü ihtiyacı gibi obsesif inançlarla birlikte parietal lob morfolojisindeki farklılıkların bu özelliklerle ilişkili olabileceğini göstermiştir. Bu bulgular, bilişsel katılık ve mükemmeliyetçiliğin hem psikososyal öğrenme hem de olası nörobiyolojik alt yapılar üzerinden OKKB gelişiminde rol oynadığını düşündürmektedir.

OKKB'nin psikolojik temelli etiolojik modelleri incelendiğinde yapılan görgül çalışmaların oldukça az olduğu ve bu çalışmaların da ağırlıklı olarak kesitsel (cross-sectional) ve korelasyonel

çalışmalara dayandığı görülmektedir. Bu sebeple özellikle ebeveyn tutum ve davranışları, bağlanma örüntüleri ile OKKB arasında anlamlı ilişkiler olduğu gözlemlenmesine rağmen herhangi bir nedensellik veya zamansal sıralama ortaya konamamaktadır. Yani, hâlihazırda elde edilen çalışma bulgularından yola çıkararak; koşullu sevgi gösteren, aşırı korumacı ve kontrolcü, cezalandırıcı ebeveynlik stillerinin veya güvensiz bağlanma örüntülerinin, OKKB'ye yol açan öncüllerden olup olmadığına ilişkin net bir çıkarım yapılamamaktadır. Bununla birlikte, son yıllarda yapılan bazı vaka-kontrol çalışmalarında (örn., Arena vd., 2025; Dondu vd., 2025), çocukluk çağı duygusal ihmalin ve güvensiz bağlanma stillerinin OKKB varlığını anlamlı şekilde yordadığı gösterilmiştir. Bu bulgular hâlâ kesitsel olarak elde edilmiş veriler ile sınırlı olsa da söz konusu ilişkilerin yalnızca eşzamanlı korelasyonlardan ibaret olmayabileceğini ve gelişimsel risk faktörleri olma olasılıklarını düşündürmektedir. Ayrıca, bilişsel temelli çalışmalarda uyumsuz mükemmeliyetçiliğin (Pinto vd., 2015; Wilson vd., 2023; Zerdzinzski vd., 2025) ve bilişsel esneklik eksikliğinin (Finch vd., 2021; Fineberg vd., 2015; Zhang vd., 2024) OKKB belirtilerinin güçlü yordayıcıları olabileceğine dair çalışma bulguların, gelecekte boylamsal ve mekanizma test eden çalışmalarla desteklenmesi gereken potansiyel bilişsel mekanizmalar olabileceğini düşündürmektedir.

Biyolojik Temelli Yaklaşımlar

Biyolojik temelli yaklaşımlar, OKKB'nin oluşumu ve gelişimini biyolojik temelli değişkenlerle, genetik faktörlerin etkisiyle veya nörobiyolojik farklılıklardan yola çıkarak açıklamayı hedefleyen modelleri kapsamaktadır.

Alanyazında OKKB'de genetik faktörlerin etkilerini incelemek amacıyla yapılan araştırmaların genellikle ikiz çalışmaları ve aile çalışmalarından oluştuğu görülmektedir (Reichborn-Kjennerud vd., 2008; Samuels vd., 2000; Taylor vd., 2011; Torgersen vd., 2000). Torgersen ve diğerleri (2000) tarafından 92 tek yumurta ve 129 çift yumurta ikizleri ile yapılan çalışmada kişilik bozukluklarının ikizlerdeki dağılımının incelenmesi hedeflenmiştir. Bulgular incelendiğinde OKKB özelinde genetik rolün %78 olduğu görülmüş ve buradan yola çıkarak OKKB'nin tamamen genetik olduğu öne sürülmüştür. Ancak yapılan diğer ikiz çalışmaları incelendiğinde bulgular karışık sonuçlar vermektedir. Örneğin, Reichborn-Kjennerud ve diğerleri (2008) tarafından yapılan daha güncel çalışma bulgusuna göre genetiğin OKKB'deki rolü %27 olarak bulunmuştur. Buna ek olarak OKKB'nin diğer kişilik bozukluklarına kıyasla orta düzeyde kalıtsal olduğu da belirtilmektedir (Kendler, 2008; Reichborn-Kjennerud vd., 2008). Taylor ve diğerleri (2011) tarafından yapılan bir başka ikiz çalışmasına göre ise obsesif-kompulsif belirtiler ve kişilik özelliklerinin bir kısmının genetik etkenlerle açıklanabildiği görülmüştür. Ancak diğer ikiz çalışmalarından farklı olarak, bu genetik etkenlerin mizaç özelliklerinde (negatif duygulanım) çeşitliliği oluşturarak etkilediği belirtilmektedir (Taylor vd., 2011). Buradan yola çıkarak, genetik etkenler negatif duygulanım aracılığıyla OKKB özelliklerinin gelişimini etkiliyor da olabilir. Bu çalışmalarda, genetik etkinin tek başına açıklayıcı olmadığı ve çevresel faktörlerle etkileşim içinde değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Aile araştırmaları incelendiğinde doğrudan OKKB özellikleri gösteren kişilerle yapılan çalışmalara rastlanmamaktadır. Çalışmalarda daha çok OKB tanısı almış olan kişiler ve bu kişilerin yakınlarındaki OKKB özellikleri ve ilişkili olabileceği düşünülen diğer kişilik özelliklerinin incelendiği görülmektedir. Samuels ve diğerleri (2000) tarafından yapılan çalışmada, OKB tanısı olan kişilerin; kişilik patolojilerinde en çok OKKB olduğu ve bu kişilerin birinci derece yakınlarında da OKKB'nin ve nörotisizm kişilik özelliğinin olduğu görülmüştür. Çalışmada aynı zamanda, OKKB özellikleri görülen birinci derece yakınların olduğu grupla kontrol grubu karşılaştırıldığında, nörotisizm puanları OKKB ile anlamlı düzeyde ilişkili bulunurken kontrol

grubunda böyle bir ilişki bulunmamıştır. Bu bulgulara bakarak araştırmacılar OKKB ve nörotisizm özelliklerinin OKB ile benzer bir ailesel etiyojijiyi paylaşabileceğini öne sürmüştür. Calvo ve diğlerleri (2008) tarafından yapılan bir diğler aile araştırmasında da yine benzer şekilde OKB tanısı almış olan çocuklar ve aileleri ile tanı almamış çocuklar ve aileleri arasında; ebeveynlerin OKKB özellikleri incelenmiştir. Bulgular incelendiğinde OKB tanısı almış olan çocukların ebeveynlerinde OKKB özelliklerinin görüldüğü; aynı zamanda bu ebeveynlerin öz denetimlilik, iş birlikçilik gibi özelliklerinin düşük; olası zarardan kaçınma özelliklerinin ise yüksek olduğu bulunmuştur. Bunlara ek olarak, çocuklardaki OKB belirtilerinin de bu çocukların ebeveynlerindeki mükemmeliyetçi ve katı tutumlardaki artışı yordayabildiği bulguları da elde edilmiştir. Psikolojik temelli açıklamaları inceleyen başlıkta da belirtilen bazı çalışmalarda, çocukluk çağı duygusal ihmalin OKKB tanısını anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur (Arena vd., 2025; Dondu vd., 2025). Bu bulgular biyolojik temelli perspektiften bakıldığında, çevresel stresörlerin genetik yatkınlığı bulunan bireylerde bozukluğu tetikleyebileceğini de düşündürmektedir.

Hummelen ve diğlerleri (2008) OKKB'nin özelliklerine ilişkin yaptıkları çalışma sonucunda mükemmeliyetçiliğinin ve öfkenin OKKB'nin prototipik özellikleri olduğunu göstermişlerdir. Bu bulgulardan ve Baron-Cohen'nin (2006) otizm spektrumu için olan sistematikleşme mekanizmasından yola çıkarak OKKB'nin etiyojijisini de bu doğrultuda açıklamaya çalışmaktadır. Hummelen ve diğlerleri (2008) göre OKKB'li bireylerin sistematikleşme mekanizmalarının yüksek; empatik yaklaşma mekanizmalarının düşük olduğunu, yani dünyayı daha mekanik kavramlar bağlamında algılama eğilimine sahip olduklarını ama kişilerarası paylaşım ve anlamın birlikte oluşturulması, esneklik ve iş birliği açısından sıkıntılar yaşama eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Mükemmeliyetçilik ve öfke tepkiselliğinin genetik yatkınlığa sahip OKKB özelliklerinden olduğunu ve yüksek sistematikleşme mekanizmasının da genetik olarak aktarılabildiğini öne sürmektedir. Otizm spektrum bozukluğu olan bireyler ve aileleri ile yapılan bir çalışmada da kişilerin kısıtlayıcı ve tekrarlayıcı sistematikleşme davranışları ile ailelerindeki OKKB özellikleri ile ilişkili olduğu görülmüştür (Abramson vd., 2005). Aynı zamanda Villemarette-Pittman ve diğlerleri (2004) tarafından yapılan çalışmada mükemmeliyetçiliğinin ve öfkenin de OKKB ile ilişkili olması da Hummelen ve diğlerinin (2008) öne sürdüğü açıklamaları destekler yöndedir.

OKKB'nin nörobiyolojik bağlantılarına ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde, OKKB'nin serotonerjik sistemdeki bir bozulmadan dolayı oluştuğunu gösteren çalışma bulgularının yanı sıra (Blom vd., 2011; Perez vd., 2006; Stein vd., 1996) dopamin reseptörü ile ilişkili olabileceğini gösteren araştırma bulguları da mevcuttur (Joyce vd., 2003). Fineberg ve diğlerleri (2015), OKKB'de bilişsel esneklik eksikliğinin serotonin ve dopamin sistemlerindeki dengesizliklerle ilişkili olabileceğini, özellikle orbitofronto-striatal devrelerdeki nörokimyasal işleyiş bozukluklarının davranışsal katılık ve mükemmeliyetçilikle bağlantılı olduğunu öne sürmekte; bu nedenle biyolojik ve çevresel faktörleri birlikte değerlendiren prospektif çalışmaların gerekliliğini vurgulamaktadır.

Nöroanatomik çalışmalar incelendiğinde OKKB'li bireylerin limbik sistemlerinin daha yoğun ve daha iç içe nöral bağlantılar, yani daha dallanıp budaklanmış bir yapı gözleendiği belirtilmiştir (Millon ve Davis, 1996). Atmaca ve arkadaşları (2019a; 2019b) tarafından yapılan çalışmalarda ise OKKB tanısı olan kişilerin sağlıklı kontrol grubuna göre orbitofrontal korteksinin nöroanatomik olarak daha küçük olduğu, talamus hacimlerinin daha fazla olduğu; hipofiz bezi ve epifiz bezi hacimlerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Zhang ve diğlerleri (2024), OKB tanılı bireyler arasında OKKB eş tanısı olanların parietal lob morfolojisinde farklılıklar gösterdiğini ve bu farklılıkların bilişsel katılık ile ilişkili olabileceğini bildirmiştir. Bu bulgular,

nöroanatomik yapıların bilişsel süreçler üzerinden OKKB semptomatolojisini etkileyebileceğini düşündürmektedir.

OKKB'nin etiolojisindeki genetik ve biyolojik değişkenler incelendiğinde, çeşitli genetik ve nörobiyolojik faktörlerin rol oynadığı görülmektedir. Ancak OKKB'nin tamamen kalıtsal olarak aktarılmasına ilişkin bulgular karışık sonuçlar vermekte ve bozukluğun etiolojisini tek başına yeterince açıklayamamaktadır. Bazı çalışma bulgularının da tekrarlanabilirliğinin olmadığı belirtilmektedir (Light vd., 2006; Perez vd., 2006). Psikolojik temelli yaklaşımlarda olduğu gibi, biyolojik temelli çalışmaların da çoğunlukla kesitsel ve korelatif araştırma desenlerine dayalı olduğu, bu nedenle nedensellik ve zamansal sıralama konusunda net çıkarımlar yapılamadığı görülmektedir (Diedrich & Voderholzer, 2015). Fineberg ve diğerlerinin (2015), OKKB'nin nöropsikolojik ve nörokimyasal yönlerini inceledikleri çalışmada, serotonin/dopamin sistemleri ile bilişsel esneklik arasındaki bağlantının nedensel mi yoksa sonuç mu olduğunun bilinmediğini belirtmekte; bu nedenle biyolojik ve çevresel faktörleri birlikte değerlendiren prospektif çalışmaların gerekliliğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Kendler ve diğerleri (2008) ile Reichborn-Kjennerud ve diğerleri (2008) tarafından yapılan genetik çalışmalarda da genetik etkilerin yanında ortak olmayan çevresel faktörlerin güçlü etkisi olduğu; ancak bu iki düzeyin (genetik ve çevresel) dinamik etkileşimini izleyen araştırmaların bulunmadığı, bunun için boylamsal ikiz çalışmalarına ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Güncel literatür, genetik-çevresel etkileşimi ve bu etkileşimin nörobiyolojik mekanizmalar üzerindeki rolünü birlikte inceleyen boylamsal veya çok düzeyli çalışmaların hâlâ eksik olduğunu vurgulamaktadır (Diedrich & Voderholzer, 2015; Fineberg vd., 2015; Kendler vd., 2008).

Telafi Edici/Adaptif Yaklaşımlar

Bu çalışmada telafi edici yaklaşımlar olarak ele alınan modelleri, OKKB'nin etiolojisine yönelik diğer modellerden ayıran en önemli özellikleri, OKKB'nin ortaya çıkışını ve OKKB'nin mükemmeliyetçilik, kesinlik, düzen ve organizasyon ihtiyacı, kurallara ve ahlaki değerlere aşırı bağlılık, katılık, muhafaza etme ve biriktirme gibi belirgin özelliklerini, psikolojik, biyolojik veya çevresel faktörler sonucunda gelişen bir telafi mekanizması olarak ele almalarıdır.

Ayçiçeği-Dinn ve diğerleri (2009) tarafından yapılan çalışmada, obsesif-kompulsif kişilik özellikleri yüksek olan kişilerle, sadece OKB belirtileri yüksek olan kişiler ve kontrol grubu; sözel olmayan yürütücü işlevleri ve çalışma belleğini ölçmeyi hedefleyen geometrik şekilleri kopyalama görevi açısından karşılaştırılmıştır. Bulgular, obsesif-kompulsif kişilik özellikleri gösteren grubun yürütücü işlevlerin kontrolü ve çalışma belleği performanslarının, yalnızca OKB belirtileri gösteren grup ve kontrol grubuna kıyasla daha düşük olduğunu göstermiştir. Ancak böyle bir farklılaşma OKB ve kontrol grupları arasında gözlenmemiştir. Yürütücü işlev performansındaki bozulmalar alanyazında OKB ile ilişkili bulunmuş olmasına rağmen hem bu çalışma hem de OKKB ve şizotipal kişilik özellikleri gösteren kişilerde benzer yürütücü işlev bozukluklarının görülmesi (Ayçiçeği vd., 2002) bu ilişkinin yalnızca OKB'ye özgü olmayabileceğini düşündürmüştür.

Bu bulgulara dayanarak (Ayçiçeği vd., 2002; Ayçiçeği-Dinn vd., 2009), OKKB'de görülen mükemmeliyetçi tutumların, kurallara ve düzene karşı aşırı hassasiyetin, yürütücü işlev kontrolündeki ve çalışma belleğindeki eksikliklerin telafi edilmesi amacıyla gelişebileceği; detaylara aşırı dikkat etme ve katı kurallara bağlılık gibi davranışların bu süreçte şekillenebileceği öne sürülmektedir. OKKB'de yürütücü işlevlere ilişkin diğer çalışmalar da bu görüşü desteklemektedir. Örneğin, OKKB tanısı olan kişilerin kontrol grubuna kıyasla planlama, çalışma belleği, bilişsel esneklik gibi alanlarda daha düşük performans gösterdikleri (Paast vd., 2016) ve üniversite

öğrencilerinde de OKKB özelliklerinin özellikle bilişsel esneklik bozukluklarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Garcia-Villamizar & Dattilo, 2015).

Villemarett-Pittman ve diğerleri (2004), obsesif kişilik özellikleri gösteren bazı bireylerin aslında davranışsal olarak kendilerini kontrol etmekte güçlük çektiklerini, daha dürtüsel ve öfke patlamalarına yatkın olabileceklerini; sosyal çevreye uyum sağlayabilmek için ise aşırı bir telafi mekanizması geliştirerek mükemmeliyetçi ve aşırı düzen ihtiyacı gibi OKKB özelliklerini benimsediklerini ileri sürmektedir. Bu görüş, dürtüsellik ve davranışsal inhibisyon sorunlarının, sosyal uyum amacıyla obsesif kişilik örüntülerine dönüşebileceğini öne sürerken, bu özelliklerin zamanla işlevsel olmaktan çıkıp katı ve uyumsuz bir döngüye dönüşebileceğini de vurgular.

Alanyazında OKKB ile dürtüsellikle ilişkili bozukluklar (madde kullanım bozuklukları, dikkat eksikliği-hiperaktivite bozukluğu) arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur (Grant vd., 2012). Steenkamp ve diğerleri (2015) de OKKB tanısı olan kişilerin kontrol grubuna kıyasla daha fazla öfke, negatif duygulanım ve duygu düzenleme sorunları bildirdiğini; Grant ve Chamberlain (2019) ise klinik düzeyin altındaki OKKB özelliklerinin bile artmış dürtüsellik ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Her ne kadar bu ilişkilerin, sosyal uyumu sağlamak amacıyla geliştirilen telafi mekanizmaları aracılığıyla olduğu doğrudan test edilmemiş olsa da bulgular OKKB özellikleri gösteren kişilerin dürtüsellik ve öfke gibi davranışsal inhibisyon sorunları yaşayabileceğine işaret etmektedir. Ancak mevcut çalışmaların tamamı kesitsel (cross-sectional) tasarıma dayandığından, dürtüsellik ile ilişkili özelliklerin ya da yürütücü işlev sorunlarının obsesif kişilik özelliklerinden önce mi, birlikte mi, yoksa sonra mı ortaya çıktığı net olarak belirlenmemektedir.

Evrimsel odaklı açıklamalar ise OKKB'de görülen özelliklerin, evrimsel süreçte hayatta kalma ve çevresel koşullara uyum sağlama amacıyla gelişmiş olabileceğini öne sürmektedir (Hertler, 2014; 2015; Medupe, 2012). Medupe (2012), Thom Hartmann'ın Avcı-Çiftçi hipotezinden yola çıkarak Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) – OKKB hipotezini geliştirmiştir. Bu hipoteze göre, tarıma elverişli alanlarda yaşayan topluluklarda düzenli, planlı ve geleceğe dönük davranışlar (OKKB'ye benzer özellikler) seçim avantajı sağlarken; tarımın olmadığı veya kısıtlı olduğu bölgelerde, daha hareketli ve dikkatini çabuk değiştirebilen avcı benzeri özellikler (DEHB'ye benzer) avantajlı hale gelmiştir. Hertler (2014, 2015) ise insanların Afrika'dan kuzey enlemlere göç etmesiyle ortaya çıkan soğuk iklim koşullarının, geleceğe dönük planlama, muhafaza etme ve kompulsif dürüstlük gibi özellikleri desteklediğini öne sürmektedir. Bu süreç, dopamin düzeylerindeki değişimlerle ilişkilendirilmiştir (Joyce vd., 2003; Volkow vd., 2009). Ancak bu evrimsel modellerin henüz insan örneklerinde doğrudan test edilmediği, yalnızca hayvan çalışmaları ve dolaylı gözlemlerle desteklendiği belirtilmektedir. Ayrıca, OKKB özellikleri ile bireylerin yaşadıkları coğrafi enlem arasındaki ilişkinin incelendiği çalışma bulunmamaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu inceleme makalesinin amacı, obsesif-kompulsif kişilik bozukluğunun (OKKB) etiyojisine yönelik öne sürülen kuramsal yaklaşımları ve bu yaklaşımlar çerçevesinde yapılmış görgül çalışmaları değerlendirmektir. Elde edilen bulgular, iki temel noktaya işaret etmektedir. İlk olarak, mevcut etiyojik modellerin önemli bir kısmı henüz görgül olarak sınanmamış görünmektedir. Sınanmış olan modellerde ise araştırma desenlerinin büyük ölçüde kesitsel ve korelasyonel olduğu dikkat çekmektedir. Her ne kadar kullanılan yöntemler (ölçekler, klinik görüşmeler, beyin görüntüleme teknikleri) çeşitlilik gösterse de bu desenlerin doğası gereği nedensel çıkarımlar yapmak veya belirtilerden önce gelen risk faktörleri ile sonradan ortaya çıkan değişkenleri ayırt edebilmek mümkün olmamaktadır (Kazdin, 2017). OKKB belirtilerinin

deneyisel olarak manipüle edilmesi çoğu durumda etik veya pratik açıdan mümkün olmasa da boylamsal çalışmaların yürütülmesi, en azından zamansal sıralamanın ortaya konması ve olası yordayıcıların belirlenebilmesi açısından metodolojik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

İkinci olarak, mevcut çalışmaların önemli bir bölümü, OKKB'nin oluşumunu tek boyutlu açıklama eğilimindedir. Genetik/kalıtımsal, psikolojik/çevresel ya da evrimsel faktörlerden yalnızca birine odaklanan yaklaşımlar, altta yatan sürecin bütüncül olarak kavranmasını güçleştirmektedir. Bu derlemede aktarılan çalışma bulguları, hiçbir etkenin tek başına OKKB'yi açıklamakta yeterli olmadığını göstermektedir. Bu noktada, genetik, nörobiyolojik, psikolojik ve çevresel faktörlerin karşılıklı etkileşimlerini dikkate alan çok boyutlu modellerin geliştirilmesinin yararlı olabileceği düşünülmektedir. Nitekim Siever ve diğerlerinin (2003) önerdiği model, kişilik bozukluklarının mizaçsal yatkınlıkların erken ve geç çevresel deneyimlerle etkileşimi sonucu gelişebileceğini; genetik faktörlerin ise bu süreçte bir duyarlılık zemini oluşturabileceğini ileri sürmektedir.

Mevcut literatür, biyolojik ve psikolojik açıklamaların çoğunlukla birbirinden bağımsız ele alındığını göstermektedir. Oysa son yıllarda, bu iki düzeyin etkileşimini dikkate alan bütüncül yaklaşımların gerekliliği giderek daha fazla vurgulanmaktadır. Genetik yatkınlık ile çevresel deneyimlerin (ör. çocukluk çağı duygusal ihmal, aşırı korumacı ebeveynlik) birlikte OKKB riskini artırabileceği, bazı güncel vaka-kontrol çalışmalarının bulgularıyla da örtüşmektedir (Arena vd., 2025; Dondu vd., 2025). Bilişsel düzeyde gözlenen uyumsuz mükemmeliyetçilik, bilişsel esneklik eksikliği ve katı düşünce kalıpları (Pinto vd., 2015; Wilson vd., 2023) ise nörotransmitter sistemlerdeki ve beyin yapılarındaki farklılıklarla ilişkili olabilecek olası mekanizmalara işaret etmektedir (Fineberg vd., 2015; Zhang vd., 2024).

Bu çerçevede, OKKB'nin etiolojisinde farklı düzeylerdeki etkenlerin etkileşim halinde olabileceği düşünülmektedir. Genetik ve evrimsel düzeydeki yatkınlıklar (ör. belirli nörotransmitter sistem farklılıkları, seçim baskıları), bireyin erken dönem yaşantılarıyla (katı ebeveyn tutumları, koşullu sevgi, güvensiz bağlanma, obsesif-kompulsif davranışların modellenmesi) etkileşime girerek nörobiyolojik farklılıkları ve mizaçsal eğilimleri şekillendirebilir. Nöropsikolojik düzeyde saptanan yürütücü işlev ve bilişsel esneklik sorunları ile dürtüsellik eğilimleri (Ayçiçeği-Dinn vd., 2009; Villemarette-Pittman vd., 2004; Grant & Chamberlain, 2019) bu sürecin olası ara mekanizmaları arasında yer alıyor olabilir. Fineberg ve diğerleri (2015) ile Kendler ve diğerleri (2008) tarafından da vurgulandığı üzere, genetik etkiler ile ortak olmayan çevresel faktörlerin güçlü etkileşimi, yalnızca biyolojik ya da yalnızca çevresel açıklamalardan daha kapsayıcı bir çerçeve sunma potansiyeline sahip oluyor olabilir.

Sonuç olarak, OKKB'nin ve OKKB özelliklerinin gelişimini anlamaya yönelik çalışmaların, genetik, nörobiyolojik, psikolojik ve çevresel etkenleri aynı model içinde değerlendirmesi; olası biyolojik ve bilişsel ara mekanizmaları sınavabilmesi ve genetik-çevresel etkileşimleri ortaya çıkarabilmesi ve faktörlerin zamansal sıralamasını ortaya koyabilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, prospektif, çok düzeyli ve boylamsal araştırma desenleri kullanılarak, genetik-çevresel etkileşimlerin ve bunların nörobiyolojik yansımalarının daha net biçimde ortaya konması, etiyojiye ilişkin mevcut bilgi birikimini önemli ölçüde geliştirebilir (Diedrich & Voderholzer, 2015).

KAYNAKÇA

Abramson, R. K., Ravan, S. A., Wright, H. H., Wieduwilt, K., Wolpert, C. M., Donnelly, S. A., ... ve Cuccaro, M. L. (2005). The relationship between restrictive and repetitive behaviors in individuals with autism and obsessive compulsive symptoms in parents. *Child Psychiatry and Human Development*, 36(2), 155-165. <https://doi.org/10.1007/s10578-005-2973-7>

- American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®). American Psychiatric Publication.
- Anderluh, M. B., Tchanturia, K., Rabe-Hesketh, S. ve Treasure, J. (2003). Childhood obsessive-compulsive personality traits in adult women with eating disorders: Defining a broader eating disorder phenotype. *American Journal of Psychiatry*, 160(2), 242-247. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.160.2.242>
- Arena, L., Peñate, W., Rivero, F., Marrero, R. J., Olivares, T., Scarano, A., ... ve Grecucci, A. (2025). Gray and white matter alterations in Obsessive-Compulsive Personality Disorder: A data fusion machine learning approach. *Frontiers in Human Neuroscience*, 19, 1559760. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2025.1559760>
- Atmaca, M., Korucu, T., Tabara, M. F., Yildirim, H. ve Kılıç, M. C. (2019a). Volumetric MRI study of orbito-frontal cortex and thalamus in obsessive-compulsive personality disorder. *Journal of Clinical Neuroscience*, 64, 89-93. <https://doi.org/10.1016/j.jocn.2019.03.062>
- Atmaca, M., Korucu, T., Kılıç, M. C., Kazgan, A. ve Yildirim, H. (2019b). Pineal gland volumes are changed in patients with obsessive-compulsive personality disorder. *Journal of Clinical Neuroscience*, 70, 221-225. <https://doi.org/10.1016/j.jocn.2019.07.047>
- Aycicegi, A., Dinn, W. M. ve Harris, C. L. (2002). Neuropsychological function in obsessive-compulsive personality with schizotypal features. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 12(3), 121-125.
- Aycicegi-Dinn, A., Dinn, W. M. ve Caldwell-Harris, C. L. (2009). Obsessive-compulsive personality traits: compensatory response to executive function deficit?. *International Journal of Neuroscience*, 119(4), 600-608. <https://doi.org/10.1080/00207450802543783>
- Baron-Cohen, S. (2006). The hyper-systemizing, assortative mating theory of autism. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 30(5), 865-872. <https://doi.org/10.1016/j.pnpb.2006.01.010>
- Beloff, H. (1957). The structure and origin of the anal character. *Genetic Psychology Monographs*, 55(2), 141-172.
- Blom, R. M., Samuels, J. F., Riddle, M. A., Bienvenu, O. J., Grados, M. A., Reti, I. M., ... ve Nestadt, G. (2011). Association between a serotonin transporter promoter polymorphism (5HTTLPR) and personality disorder traits in a community sample. *Journal of Psychiatric Research*, 45(9), 1153-1159. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2011.03.003>
- Caballo, V. E. (2006). Obsessive-compulsive disorder. WPA/ISSPD Educational Program on Personality Disorders, 104-109.
- Calvo, R., Lázaro, L., Castro-Fornieles, J., Font, E., Moreno, E. ve Toro, J. (2009). Obsessive-compulsive personality disorder traits and personality dimensions in parents of children with obsessive-compulsive disorder. *European Psychiatry*, 24(3), 201-206. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2008.11.003>
- Carr, A. T. (1974). Compulsive neurosis: A review of the literature. *Psychological Bulletin*, 81(5), 311-318. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/h0036473>
- De Reus, R. J. ve Emmelkamp, P. M. (2012). Obsessive-compulsive personality disorder: A review of current empirical findings. *Personality and Mental Health*, 6(1), 1-21. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/pmh.144?casa_token=_JgurY3htiWAAAA:7Qk5y8d04LWL4Mp98qSI0txrmKwZCtQn2U1Pln_keQp1N5ushOcZiVpodrW7ZPuexqYGMGhRTx2NA
- Diedrich, A. ve Voderholzer, U. (2015). Obsessive-compulsive personality disorder: A current review. *Current Psychiatry Reports*, 17(2), 1-10. <https://doi.org/10.1007/s11920-014-0547-8>
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. W. W. Norton & Company
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton & Company
- Dondu, A., & Sevincok, L. (2025). Clinical characteristics of obsessive-compulsive disorder comorbid with obsessive-compulsive personality disorder: Subtype implications. *Frontiers in Psychiatry*, 16, 1577042. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2025.1577042>
- Eskedal, G. A., & Demetri, J. M. (2006). Etiology and treatment of cluster C personality disorders. *Journal of Mental Health Counseling*, 28(1), 1-18. <https://psycnet.apa.org/doi/10.17744/mehc.28.1.7yjq6tabcexb1a6j>
- Finch, E. F., Choi-Kain, L. W., Iliakis, E. A., Eisen, J. L. ve Pinto, A. (2021). Good psychiatric management for obsessive-compulsive personality disorder. *Current Behavioral Neuroscience Reports*, 8(4), 160-171. <https://doi.org/10.1007/s40473-021-00239-4>
- Fineberg, N. A., Day, G. A., de Koenigswarter, N., Reghunandan, S., Kolli, S., Jefferies-Sewell, K., ... ve Laws, K. R. (2015). The neuropsychology of obsessive-compulsive personality disorder: A new analysis. *CNS Spectrums*, 20(5), 490-499. <https://doi.org/10.1017/s1092852914000662>
- García-Villamisar, D. ve Dattilo, J. (2015). Executive functioning in people with obsessive-compulsive personality traits: Evidence of modest impairment. *Journal of Personality Disorders*, 29(3), 418-430. https://doi.org/10.1521/pedi_2013_27_101
- Grant, J. E. ve Chamberlain, S. R. (2019). Obsessive compulsive personality traits: Understanding the chain of pathogenesis from health to disease. *Journal of Psychiatric Research*, 116, 69-73. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2019.06.003>
- Grant, B. F., Hasin, D. S., Stinson, F. S., Dawson, D. A., Chou, S. P., Ruan, W. J. ve Huang, B. (2005). Co-occurrence of 12-month mood and anxiety disorders and personality disorders in the US: Results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *Journal of Psychiatric Research*, 39, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2004.05.004>
- Grant, J. E., Mooney, M. E. ve Kushner, M. G. (2012). Prevalence, correlates, and comorbidity of DSM-IV obsessive-compulsive personality disorder: Results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *Journal of Psychiatric Research*, 46(4), 469-475. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2012.01.009>
- Hertler, S. C. (2014). A review and critique of obsessive-compulsive personality disorder etiologies. *Europe's Journal of Psychology*, 10(1), 168-184. <https://doi.org/10.5964/ejop.v10i1.679>
- Hertler, S. C. (2015). Migration load, ecological opportunity, and obsessive compulsive personality disorder etiology: Obsessive character as an adaptation to seasonality. *Evolutionary Psychological Science*, 1(1), 52-67. <https://doi.org/10.1007/s40806-014-0009-x>
- Hummelen, B., Wilberg, T., Pedersen, G. ve Karterud, S. (2008). The quality of the DSM-IV obsessive-compulsive personality disorder construct as a prototype category. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 196(6), 446-455. <https://doi.org/10.1097/nmd.0b013e3181775a4e>
- Joyce, P. R., Rogers, G. R., Miller, A. L., Mulder, R. T., Luty, S. E. ve Kennedy, M. A. (2003). Polymorphisms of DRD4 and DRD3 and risk of avoidant and obsessive personality traits and disorders. *Psychiatry Research*, 119, 1-10. [https://doi.org/10.1016/s0165-1781\(03\)00124-0](https://doi.org/10.1016/s0165-1781(03)00124-0)
- Kazdin, E. A. (2017). *Research design in clinical psychology* (5. baskı). Pearson.
- Kendler, K. S., Aggen, S. H., Czajkowski, N., Røysamb, E., Tambs, K., Torgersen, S., ... ve Reichborn-Kjennerud, T. (2008). The structure of genetic and environmental risk factors for DSM-IV personality disorders: A multivariate twin study. *Archives of General Psychiatry*, 65(12), 1438-1446. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.65.12.1438>

Torolu: The biopsychosocial etiology of obsessive-compulsive personality

- Kline, P. (1969). The anal character: A cross cultural study in Ghana. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 8(3), 201-210. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8260.1969.tb00608.x>
- Lenzenweger, M. F. ve Clarkin, J. F. (Eds.). (2005). *Major theories of personality disorder* (2. baskı). Guilford Press.
- Light, K. J., Joyce, P. R., Luty, S. E., Mulder, R. T., Frampton, C. M. A., Joyce, L. R. M., . . . ve Kennedy, M. A. (2006). Preliminary evidence for an association between a dopamine D3 receptor gene variant and obsessive-compulsive personality disorder in patients with major depression. *American Journal of Medical Genetics. Part B, Neuropsychiatric Genetics*, 141B, 409-413. <https://doi.org/10.1002/ajmg.b.30308>
- Maier, W., Lichtermann, D., Klingler, T., Heun, R. ve Hallmayer, J. (1992). Prevalences of personality disorders (DSM-III-R) in the community. *Journal of Personality Disorders*, 6, 187-196. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1521/pedi.1992.6.3.187>
- Mallinger, A. (2009). The myth of perfection: Perfectionism in the obsessive personality. *American Journal of Psychotherapy*, 63(2), 103-131. <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.2009.63.2.103>
- Mancebo, M. C., Eisen, J. L., Grant, J. E. ve Rasmussen, S. A. (2005). Obsessive compulsive personality disorder and obsessive compulsive disorder: Clinical characteristics, diagnostic difficulties, and treatment. *Annals of Clinical Psychiatry*, 17(4), 197-204. <https://doi.org/10.1080/10401230500295305>
- McWilliams, N. (2013). *Psikanalitik tanı: Klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak* (E. Kalem, Çev.; 3. baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1994).
- Medupe, D. ve Emaleu, S. B. (2012). Natural selection and the attention deficit hyperactivity disorder-obsessive compulsive personality disorder theory of human behavior. *Correspondence/Medical Hypotheses*, 79, 701-703. <https://doi.org/10.1016/j.mehy.2012.07.033>
- Meyer, B., Pilkonis, P. A. ve Beevers, C. G. (2004). What's in a (neutral) face? Personality disorders, attachment styles, and the appraisal of ambiguous social cues. *Journal of Personality Disorders*, 18(4), 320-336. <https://doi.org/10.1521/pedi.2004.18.4.320>
- Millon, T. ve Davis, R. O. (1996). *Disorders of personality: DSM-IV and beyond* (2. Baskı). John Wiley & Sons.
- Millon, T. ve Everly, G. (1985). *Personality and its disorders*. New York: Wiley.
- Millon, T. ve Grossman, S. D. (2005). Sociocultural factors. J. M. Oldham, A. E. Skodol ve D. S. Bender (Ed.), *Textbook of personality disorders içinde* (s. 223-235). Washington DC: American Psychiatric Publishing.
- Nordahl, H. M. ve Stiles, T. C. (1997). Perceptions of parental bonding in patients with various personality disorders, lifetime depressive disorders, and healthy controls. *Journal of Personality Disorders*, 11(4), 391-402. <https://doi.org/10.1521/pedi.1997.11.4.391>
- Paast, N., Khosravi, Z., Memari, A. H., Shayestehfar, M. ve Arbabi, M. (2016). Comparison of cognitive flexibility and planning ability in patients with obsessive compulsive disorder, patients with obsessive compulsive personality disorder, and healthy controls. *Shanghai Archives of Psychiatry*, 28(1), 28-34. <https://doi.org/10.11919/j.issn.1002-0829.215124>
- Perez, M., Brown, J. S., Vrshek-Schallhorn, S., Johnson, F. ve Joiner Jr, T. E. (2006). Differentiation of obsessive-compulsive-, panic-, obsessive-compulsive personality, and non-disordered individuals by variation in the promoter region of the serotonin transporter gene. *Journal of Anxiety Disorders*, 20(6), 794-806. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2005.09.001>
- Perry, J. C., Bond, M. ve Roy, C. (2007). Predictors of treatment duration and retention in a study of long-term dynamic psychotherapy: Childhood adversity, adult personality, and diagnosis. *Journal of Psychiatric Practice*, 13(4), 221-232. <https://doi.org/10.1097/01.pra.0000281482.11946.fc>
- Pinto, A., Steinglass, J. E., Greene, A. L., Weber, E. U. ve Simpson, H. B. (2014). Capacity to delay reward differentiates obsessive-compulsive disorder and obsessive-compulsive personality disorder. *Biological Psychiatry*, 75(8), 653-659. <https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2013.09.007>
- Pinto, A., Greene, A. L., Storch, E. A. ve Simpson, H. B. (2015). Prevalence of childhood obsessive-compulsive personality traits in adults with obsessive-compulsive disorder versus obsessive-compulsive personality disorder. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 4, 25-29. <https://doi.org/10.1016/j.jocrd.2014.11.002>
- Pinto, A., Teller, J. ve Wheaton, M. G. (2022). Obsessive-compulsive personality disorder: A review of symptomatology, impact on functioning, and treatment. *Focus*, 20(4), 389-396. <https://doi.org/10.1176/appi.focus.20220058>
- Pollak, J. M. (1979). Obsessive-compulsive personality: A review. *Psychological Bulletin*, 86(2), 225-241.
- Pollak, J. (1987). Obsessive-compulsive personality: Theoretical and clinical perspectives and recent research findings. *Journal of Personality Disorders*, 1(3), 248-262. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1521/pedi.1987.1.3.248>
- Reichborn-Kjennerud, T. (2008). Genetics of personality disorders. *Psychiatric Clinics of North America*, 31(3), 421-440. <https://doi.org/10.1016/j.psc.2008.03.012>
- Rizvi, A. ve Torricco, T. J. (2023, October 28). *Obsessive-compulsive personality disorder*. StatPearls [Internet]. StatPearls Publishing. Retrieved August 1, 2025, from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK597372/>
- Samuels, J., Nestadt, G., Bienvenu, O. J., Costa, P. T., Riddle, M. A., Liang, K. Y., ... ve Cullen, B. A. (2000). Personality disorders and normal personality dimensions in obsessive-compulsive disorder. *The British Journal of Psychiatry*, 177(5), 457-462. <https://doi.org/10.1192/bjp.177.5.457>
- Sewell, W. H., Mussen, P. H. ve Harris, C. W. (1955). Relationships among child training practices. *American Sociological Review*, 20(2), 137-148. <https://doi.org/10.2307/2088317>
- Siever, L. J., Koenigsberg, H. W. ve Reynolds, D. (2003). *Neurobiology of personality disorders: Implications for a neurodevelopmental model*. D. Cicchetti ve E. Walker (Ed.), *Neurodevelopmental mechanisms in psychopathology içinde* (s. 405-427). UK: Cambridge University Press.
- Sperry, L. (1995). *Handbook of diagnosis and treatment of the DSM-IV personality disorders*. Brunner/Mazel.
- Steenkamp, M. M., Suvak, M. K., Dickstein, B. D., Shea, M. T. ve Litz, B. T. (2015). Emotional functioning in obsessive-compulsive personality disorder: Comparison to borderline personality disorder and healthy controls. *Journal of Personality Disorders*, 29(6), 794-808. https://doi.org/10.1521/pedi_2014_28_174
- Stein, D. J., Trestman, R. L., Mitropoulou, V., Coccaro, E. F., Hollander, E. ve Siever, L. J. (1996). Impulsivity and serotonergic function in compulsive personality disorder. *The Journal of Neuropsychiatry and Clinical Neurosciences*, 8, 393-398. <https://doi.org/10.1176/jnp.8.4.393>
- Taylor, S., Asmundson, G. J. ve Jang, K. L. (2011). Etiology of obsessive-compulsive symptoms and obsessive-compulsive personality traits: Common genes, mostly different environments. *Depression and Anxiety*, 28(10), 863-869. <https://doi.org/10.1002/da.20859>
- Torgersen, S., Lygren, S., Øien, P. A., Skre, I., Onstad, S., Edvardsen, J., ... ve Kringlen, E. (2000). A twin study of personality disorders. *Comprehensive Psychiatry*, 41(6), 416-425. <https://doi.org/10.1053/comp.2000.16560>

- Villemarette-Pittman, N. R., Stanford, M. S., Greve, K. W., Houston, R. J. ve Mathias, C. W. (2004). Obsessive—compulsive personality disorder and behavioral disinhibition. *The Journal of Psychology*, 138(1), 5-22. <https://doi.org/10.3200/jrlp.138.1.5-22>
- Volkow, N. D., Wang, G. J., Kollins, S. H., Wigal, T. L., Newcorn, J. H., Telang, F., ... ve Swanson, J. M. (2009). Evaluating dopamine reward pathway in ADHD: Clinical implications. *Jama*, 302(10), 1084-1091. <https://doi.org/10.1001/jama.2009.1308>
- Wilson, C., Gattuso, J. J., Hannan, A. J. ve Renoir, T. (2023). Mechanisms of pathogenesis and environmental moderators in preclinical models of compulsive-like behaviours. *Neurobiology of Disease*, 185, 106223. <https://doi.org/10.1016/j.nbd.2023.106223>
- Wiltgen, A., Adler, H., Smith, R., Rufino, K., Frazier, C., Shepard, C., ... ve Fowler, J. C. (2015). Attachment insecurity and obsessive—compulsive personality disorder among inpatients with serious mental illness. *Journal of Affective Disorders*, 174, 411-415. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.jad.2014.12.011>
- erdziski, M., Burdzik, M., Dbski, P., muda, R., Piegza, M. ve Gorczyca, P. (2025). The impact of obsessive-compulsive personality disorder on obsessive-compulsive disorder: Clinical outcomes in the context of bipolarity. *Frontiers in Psychiatry*, 16, 1532966. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2025.1532966>
- Zhang, C., Zhang, Z., Gao, R., Chen, Y., Cao, X., Yi, X. ve Fan, Q. (2024). Obsessive-compulsive disorder comorbid with or without obsessive-compulsive personality disorder: conceptual implications, clinical correlates, and brain morphometries. *Biological Psychiatry: Cognitive Neuroscience and Neuroimaging*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1016/j.bpsc.2024.09.010>